

هرباریوم تخصصی گیاهان زراعی و هرز

مهندس س. م. م. فخر طباطبایی

دانشکده کشاورزی کرج، دانشگاه تهران

چکیده

۱) اگر رستنیهای طبیعی محصول تلاش دیرینه طبیعت‌اند و به این بهانه بها دارند! و در هورتوریوم و هرباریوم حفظ میشوند، چرا گیاهانی که از تلاش‌های تازه بشر حاصل آمده، به اقتصاد جوامع رونق داده، و حتی سرنوشت تمدن‌های آینده را رقم زده‌اند، مستحق تحقیق و طبقه‌بندی مستمر علمی نباشند؟ بی‌تردید توجه علمی سازمان یافته به گیاهان در خدمت بشر یکی از نشانه‌های پویایی و توانائی اقتصادی یک جامعه محسوب می‌شود. در بسیاری از کشورها موزه‌هایی برای گیاهان صنعتی، ادویه‌ای، داروئی، آرایشی و امثال آن دایر کرده‌اند. حتی کلکسیون‌هایی از گیاهان میزبان آفات و بیماری‌ها نیز ترتیب داده‌اند. بیش از همه اینها، به ایجاد مجموعه‌های حاوی رده‌های وراثتی، شیمیائی، سلولی و حتی اندامی از گیاهان، با اساسی و جلوه‌های گوناگون دست زده‌اند. اما جای ارزنده هرباریوم‌های گیاهان زراعی و هرز همچنان به قوت خاص خود باقی است.

۲) گیاهان زراعی بعلت تغییراتی از قبیل مضاعف شدن تعداد اجزاء پیرامون‌گل، وجود اشکال و رنگهای جدید و ایجاد دو رگه‌های طبیعی و مصنوعی اغلب مورد بی‌مهری گیاهشناسان سنتی قرار می‌گیرند و به این اتهام که «کشت شده‌اند!» و مشخصاتی دور از مشخصات گیاهان مشابه بوسیله پیدا کرده‌اند، جهت جمع‌آوری و نگهداری و هرباریوم‌های معمولی جلب نظر نمی‌کنند.

گیاهشناسان حق دارند! زیرا درحالی که نامگذاری گیاهان معمولی از حدود «گونه» تمام می‌شود، تازه نامگذاری گیاهان زراعی از حدود «گونه» به بعد آغاز می‌گردد که جای اینها در دوهرباریوم متفاوت است. در هر حال، این گیاهان نه تنها باید از طریق ژنتیکی حفظ شوند و قوه نامیه بذریه‌های آنها در مناطق مناسب علی‌الادام تجدید حیات گردد، بلکه باید با تشکیل هرباریوم گیاهان زراعی، نسبت به تهیه شناسنامه‌های سالیانه و منظم علمی برای هر یک از واریته‌های زراعی اقدام لازم بعمل آید.

۳) وقتی صحبت از گیاهان زراعی است خود بخود موضوع علفهای هرز همراه آنها نیز به میان می‌آید و به موازات تشکیل هرباریوم گیاهان زراعی مسئله تشکیل هرباریوم علفهای هرز نیز مطرح می‌گردد. در این مورد تذکر نکاتی چند ضروری می‌نماید:

آنچه مسلم است علفهای هرز نقاط مختلف کشور باید به تفکیک منطقه جمع‌آوری و در هرباریوم اختصاصی با تعیین هویت دقیق نگهداری شوند. علفهای هرز هر استان نیز با تفکیک گونه‌ها و تعیین غالبیت آنها باید در اینجا مورد نظر باشند. برای علفهای هرز مربوط به هر یک از محصولات زراعی در هر استان و در همه کشور نیز باید شناسنامه سالیانه انتشار فراهم آید. در این صورت راههای مؤثر کنترل آنها بهتر قابل پیش‌بینی است.

به علاوه، با علفهای هرزی که از نظر کاهش دادن میزان محصولات زراعی شدیدتر از صدمات ناشی از آفات و بیماریهای گیاهان سزروع عمل می‌کنند، به‌طور اصولی تر مبارزه می‌گردد. براین قیاس از هرباریوم‌ها منافع دیگری نیز بدست می‌آید.